

بررسی وضعیت تحصیلی و شغلی فارغ‌التحصیلان آموزش متوسطه‌ی کشاورزی در ایران

نوشته‌ی: مهدی شریعت‌زاده*

چکیده

نظام جدید آموزش متوسطه که از سال تحصیلی ۷۲-۱۳۷۱ در سراسر کشور، به اجرا درآمده است، نسبت به نظام پیشین آموزش متوسطه ویژگی بارزی دارد و آن جهت‌گیری عمده به سوی تربیت افرادی است که نسبت به کار و اشتغال، نگرش مثبت داشته و مهارت‌های مورد نیاز را برای اشتغال در بازار کار کسب کرده باشند، تاکنون مطالعات متعددی در مورد وضع فارغ‌التحصیلان (بروندادهای) این نظام آموزشی، در زمینه‌های صنعت و خدمات شاخه‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش آن انجام شده اما درخصوص فارغ‌التحصیلان رشته‌ی کشاورزی، مطالعه جامعی صورت نگرفته است. از این رو، از وضع فارغ‌التحصیلان این رشته اطلاع روشن و دقیقی در دست نیست. مطالعه‌ی حاضر برای بررسی و تعیین وضعیت

---

*- عضو هیأت علمی پژوهشکده تعلیم و تربیت

فارغ‌التحصیلان آموزش متوسطه‌ی کشاورزی طراحی و اجرا شده است. این مطالعه یک بررسی توصیفی از نوع پیمایشی است. ابزار اصلی این تحقیق پرسش‌نامه‌ی محقق ساخته مشتمل بر ۳۹ سؤال باز و بسته و جامعه‌ی آماری آن شامل کلیه‌ی فارغ‌التحصیلان آموزش متوسطه‌ی کشاورزی در سراسر کشور است که در سال تحصیلی ۷۷ - ۱۳۷۶ از هنرستان‌ها و مراکز آموزش متوسطه کشاورزی تحت پوشش وزارت خانه‌های آموزش و پرورش و جهاد کشاورزی فارغ‌التحصیل شده‌اند. نمونه‌ی آماری نیز شامل ۱۷۲ نفر از فارغ‌التحصیلان مذکور است که حجم آن بر اساس فرمول کوکران، تعیین شد و افراد به روش خوشه‌ای چند مرحله‌ای، انتخاب گردیدند و پرسش‌نامه‌ی مربوطه، از طریق پست برای آنان ارسال گردید.

متغیرهای این پژوهش، شامل ویژگی‌های فردی و تحصیلی و شغلی فارغ‌التحصیلان است. در این پژوهش، افرادی مورد مطالعه قرار گرفته‌اند که پس از فارغ‌التحصیل شدن از مراکز آموزش متوسطه‌ی کشاورزی و گذراندن خدمت سربازی، آماده‌ی ورود به بازار کار و دست‌یابی به شغل بوده‌اند. بر این اساس، فارغ‌التحصیلان سال ۱۳۷۶ اولین گروه از فارغ‌التحصیلانی بودند که ویژگی یاد شده در مورد آن‌ها صادق می‌کرد.

یافته‌های حاصل از این مطالعه نشان می‌دهد که بیش‌تر فارغ‌التحصیلان (۵۸/۷ درصد) در مناطق روستایی ساکن‌اند؛ به عبارت دیگر، بیش‌تر هنرجویان پذیرفته شده از افراد ساکن روستاها هستند. بیش‌تر فارغ‌التحصیلان (۷۶/۹ درصد) گفته‌اند که تحصیل در مراکز آموزش کشاورزی یا هنرستان‌ها را بر اساس علاقه‌ی شخصی انتخاب کرده‌اند. شغل پدر بیش‌تر فارغ‌التحصیلان (۵۰ درصد) کشاورزی، دامداری یا مشاغل مرتبط با بخش کشاورزی است. در حال حاضر، بیش‌تر فارغ‌التحصیلان (۵۷/۳ درصد) بعد از فراغت از تحصیل و انجام دادن خدمت سربازی، بیکارند. ۶/۵ درصد از فارغ‌التحصیلان مشغول به کار شده‌اند که شغل آنان با رشته تحصیلی‌شان مرتبط نیست. تعدادی نیز به تحصیل ادامه داده‌اند.

بررسی دیدگاه فارغ‌التحصیلان در مورد شغل مورد انتظارشان نشان می‌دهد که آنان به ترتیب، اشتغال در مشاغل دولتی مرتبط با رشته‌ی تحصیلی و هر نوع شغل دولتی را بر سایر مشاغل ترجیح می‌دهند. بیش‌تر فارغ‌التحصیلان (۸۸ درصد) میزان علاقه‌ی خود به رشته تحصیلی را خیلی زیاد، ۸۰ درصد علاقه به ادامه‌ی تحصیل در رشته‌ی تحصیلی را در حد خیلی زیاد اعلام کرده‌اند و ۹۲ درصد به کار مرتبط با رشته‌ی تحصیلی خود علاقه‌مندند. حدود ۸۲ درصد فارغ‌التحصیلان نیز توانمندی خود را برای اشتغال در زمینه‌ی رشته‌ی تحصیلی خود، کافی می‌دانند.

این مقاله را آقای مهدی شریعت‌زاده عضو هیأت علمی پژوهشکده تعلیم و تربیت به رشته تحریر درآورده و در اختیار فصلنامه گذاشته است که به این وسیله از ایشان قدردانی می‌شود.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقدمه

تربیت نیروی انسانی ماهر مورد نیاز بازار کار، در سطوح میانی و در قالب اجرای آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، از اواخر قرن نوزدهم در بسیاری از کشورهای جهان مورد توجه قرار گرفت و پس از جنگ جهانی دوم و نیاز شدید کشورها به نیروی انسانی متخصص برای بازسازی‌های حاصل از خرابی‌های جنگ، به طور جدی‌تر به آن پرداخته شد. به عقیده ویلسون^۱ (۱۹۹۴)، کشورهای توسعه یافته‌ی امروزی در دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰، ابتدا به تربیت و تأمین نیروی انسانی در سطح متخصص اولویت دادند اما به زودی دریافتند که فقدان نیروی انسانی ماهر در سطوح میانی، مانع کارآیی و اثربخشی لازم نیروهای متخصص می‌شود؛ به همین دلیل، به منظور تربیت نیروی انسانی، ماهر مورد نیاز در سطوح میانی، به تأسیس مدارس فنی اقدام کردند.

در ایران سابقه‌ی اجرای آموزش‌های فنی و حرفه‌ای به تأسیس دارالفنون در سال ۱۲۶۸ هجری شمسی می‌رسد. اما اجرای آموزش‌های فنی و حرفه‌ای با هدف تربیت و تأمین نیروی انسانی مورد نیاز کشور در برنامه‌های عمرانی، از دهه‌ی ۱۳۳۰ آغاز شد. آموزش متوسطه‌ی کشاورزی نیز با تأسیس مدرسه‌ی فلاح‌مظفّری در سال ۱۲۷۹ هجری شمسی در کشور ما آغاز شده است و در حال حاضر، کشاورزی به عنوان یکی از زمینه‌های آموزش‌های شاخه‌ی کاردانش و فنی و حرفه‌ای، در نظام جدید آموزش متوسطه در کشور به اجرا در می‌آید.

بیان مسأله

هدف از طراحی و اجرای آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، پاسخ‌گویی به نیازهای بازار کار کشورها در سطوح میانی بوده است اما از ابتدای اجرای این آموزش‌ها همواره یکی از دغدغه‌های مهم سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان، طراحی ساز و کاری بوده است که با به کارگیری آن، این آموزش‌ها بتوانند به طور مؤثرتر و مطلوب‌تر به نیازهای بازار کار پاسخ دهند. سوابق مطالعه در مورد فارغ‌التحصیلان رشته‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش

در ایران، نشان می‌دهد که به رغم برنامه‌ریزی‌های به عمل آمده در نظام جدید آموزش متوسطه برای نزدیک‌تر کردن این آموزش‌ها به نیازهای بازار کار، در عمل و اجرا توفیق چندانی در این ارتباط به دست نیامده و هم‌چنان وضعیت اشتغال فارغ‌التحصیلان آن‌ها چندان مطلوب و رضایت‌بخش نیست. از جمله‌ی این شواهد پژوهشی می‌توان به مطالعات حق‌پرست ۱۳۷۷، جلالی پور ۱۳۷۹، فتح‌آبادی ۱۳۸۰، میرهادی ۱۳۸۰ و برزگر و نویدی ۱۳۸۲ اشاره کرد. در این میان، سوابق مطالعات انجام شده در حوزه‌ی آموزش‌های متوسطه‌ی کشاورزی، به عنوان یکی از زمینه‌های آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در جهان و ایران هم‌چنین نشان می‌دهد که این آموزش‌ها با چالش‌های عمده‌تری در مورد تأمین نیازهای بازار کار مواجه بوده‌اند و هستند.

دری فوس^۲ (۱۹۹۱) می‌نویسد: "داوطلبان ورود به مدارس آموزش متوسطه‌ی کشاورزی در کشورهای صنعتی به علت آن‌که فارغ‌التحصیلان آن‌ها با بازار کار و فرصت‌های اشتغال بیگانه‌اند، کاهش یافته است. گزارش فائو^۳ در سال ۱۹۷۷، با عنوان آموزش حرفه‌ای کشاورزی، مسائل و فرصت‌ها به ضرورت انتخاب رویکردهای زیر در برنامه‌های آموزش کشاورزی اشاره دارد.

- تنظیم و تطبیق مهارت‌آموزی‌ها با نیازهای کارفرمایان بخش کشاورزی و

بازار کار

- توجه به تأمین نیازهای بخش خصوصی و خوداشتغالی.

همین سازمان در گزارش خود در سال ۱۹۹۹، تربیت نیروی انسانی مورد نیاز بازار کار کشاورزی را از چالش‌های قرن بیست و یکم، معرفی می‌کند.

در ایران، سوابق مربوط به اشتغال فارغ‌التحصیلان آموزش متوسطه‌ی کشاورزی هم در نظام قبلی و هم در نظام جدید آموزش متوسطه، نشان می‌دهد که وضع فارغ‌التحصیلان در بازار کار تا حدی مشابه با هم‌تایان آن‌ها در سایر زمینه‌های آموزش‌های فنی حرفه‌ای و کاردانش است. طالبان (۱۳۵۳) در مطالعه‌ی خود درباره‌ی فارغ‌التحصیلان مراکز آموزش متوسطه‌ی کشاورزی

چنین نتیجه‌گیری می‌کند که علت کاهش شمار داوطلبان ورود به مراکز آموزش کشاورزی، عدم جذب آنان در بازار کار است. ایمن (۱۳۷۱) می‌نویسد: "کارفرمایان بخش کشاورزی معتقدند که فارغ‌التحصیلان آموزش متوسطی کشاورزی، تا حدی از توانایی‌های لازم برای انجام دادن کارهای جاری شرکت‌ها و مؤسسات کشاورزی برخوردارند. او توصیه می‌کند که کارورزی‌ها باید در مزارع تحت کنترل کارفرمایان واقعی، اجرا، کنترل و ارزیابی گردد."

در مطالعه‌ی دیگری عبدالملکیان (۱۳۷۲) در مورد وضع اشتغال فارغ‌التحصیلان مراکز آموزش کشاورزی چنین نتیجه می‌گیرد که از جمع ۳۱۱۲ نفر فارغ‌التحصیل واجد شرایط اشتغال، ۲۰۴۷ نفر (۹۷ درصد) جذب بازار کار شده‌اند که از این تعداد، ۶۹/۸ درصد در بخش کشاورزی مشغول به کارند. صالحی (۱۳۶۶) در پژوهش خود در مورد اشتغال فارغ‌التحصیلان آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و کشاورزی به این نتیجه می‌رسد که ۱۸ درصد فارغ‌التحصیلان آموزش متوسطی کشاورزی، در بازار کار مشغول شده‌اند. نظری (۱۳۷۲) در مطالعه‌ی مشابهی، چنین نتیجه می‌گیرد که از ۶۵ نفر فارغ‌التحصیل رشته‌ی کشاورزی عمومی در استان زنجان، ۸۰ درصد شاغل و ۱۲/۳ درصد بیکارند.

مخصوصی (۱۳۷۸) در مطالعه‌ی خود در استان اصفهان چنین نتیجه می‌گیرد که ۵۰ درصد فارغ‌التحصیلان آموزش متوسطه کشاورزی جذب بازار کار شده‌اند، منفرد (۱۳۷۹) در مورد وضع اشتغال فارغ‌التحصیلان هنرستان کشاورزی شهید باهنر بوشهر می‌نویسد: "۱۳/۱ درصد فارغ‌التحصیلان در مشاغل مرتبط با رشته‌ی تحصیلی خود جذب بازار شده‌اند. فتح‌آبادی (۱۳۸۰) در مطالعه‌ی خود در مورد وضعیت اشتغال فارغ‌التحصیلان آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و کشاورزی در استان مرکزی، چنین نتیجه می‌گیرد که ۲۸/۹ درصد فارغ‌التحصیلان کشاورزی در استان جذب بازار کار شده‌اند. با وجود این، از یافته‌های پراکنده‌ی حاصل از پژوهش‌های صورت گرفته نمی‌توان تصویر

روشنی از وضع فارغ‌التحصیلان آموزش متوسطه کشاورزی، به ویژه وضعیت اشتغال آنان ارائه کرد و دستیابی به این مهم، نیازمند طراحی و اجرای پژوهشی دیگر و جامع‌تر است و به همین جهت، پژوهش حاضر، طراحی و به اجرا گذاشته شد.

اهداف پژوهش

هدف کلی این پژوهش، بررسی وضع تحصیلی و شغلی فارغ‌التحصیلان آموزش متوسطه کشاورزی در ایران است. اهداف فرعی پژوهش در سؤال‌های تحقیق مستترند:

- ۱- فارغ‌التحصیلان آموزش متوسطه کشاورزی از نظر تحصیلی، چه ویژگی‌هایی دارند؟
- ۲- چه نسبتی از فارغ‌التحصیلان آموزش متوسطه کشاورزی، شاغل یا بیکارند؟
- ۳- نسبت اشتغال (یا بیکاری) فارغ‌التحصیلان آموزش متوسطه کشاورزی در مقایسه با گروه مشابه (هم‌سالان و هم‌پایه‌های تحصیلی) آنان در جامعه، چگونه است؟
- ۴- شغل مورد انتظار فارغ‌التحصیلان چیست؟ و این انتظار شغلی در ارتباط با اهداف نظام جدید آموزش متوسطه کشاورزی، تا چه حد واقع‌بینانه است؟

روش اجرای پژوهش

با توجه به اهداف پژوهش و نوع فعالیت‌های مورد نیاز برای به انجام رسیدن آن، روش زمینه‌یابی (پیمایشی)، برای مطالعه حاضر، انتخاب شد.

جامعه‌ی آماری این پژوهش، شامل کلیه‌ی فارغ‌التحصیلان آموزش متوسطه کشاورزی است که در سال تحصیلی ۷۷-۱۳۷۶ از هنرستان‌ها و مراکز آموزش متوسطه کشاورزی در سراسر کشور فارغ‌التحصیل شده‌اند. حجم نمونه‌ی آماری با استفاده از فرمول کوکران تعیین شد و از میان ۱۲۵۵ نفر

فارغ‌التحصیل، تعداد ۲۱۰ نفر انتخاب گردیدند. انتخاب افراد نمونه با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انجام پذیرفت. ابزار جمع‌آوری اطلاعات، پرسش‌نامه‌ی محقق ساخته متشکل از ۳۹ سؤال (باز و بسته) است. روایی ابزار پژوهش با نظرخواهی از تعدادی از برنامه‌ریزان و مجریان آموزش متوسطه‌ی کشاورزی و مشاوره با بعضی استادان حوزه‌ی آموزش کشاورزی بررسی و تأیید شد. پرسش‌نامه‌ی مورد نظر توسط پست به نشانی محل سکونت فارغ‌التحصیلان نمونه‌ی آماری، ارسال گردید. تعداد ۱۷۲ نفر از فارغ‌التحصیلان، پرسش‌نامه‌های دریافتی را تکمیل کردند و عودت دادند. با توجه به هدف مطالعه، برای تجزیه و تحلیل داده‌ها عمدتاً از آمار توصیفی (محاسبه‌ی درصد فراوانی و نمایش اطلاعات در جدول) استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

الف - ویژگی‌های فردی فارغ‌التحصیلان

در این بخش متغیرهای مربوط به ویژگی‌های فردی فارغ‌التحصیلان، نظیر سن، محل تولد، محل سکونت، شغل پدر، سواد پدر، میزان سابقه‌ی کار فارغ‌التحصیلان در بخش کشاورزی و میزان آشنایی آنان با هنرستان‌ها و مراکز آموزش متوسطه‌ی کشاورزی قبل از آغاز تحصیل در این مراکز، مورد بررسی قرار گرفته است.

۱- سن: بر اساس یافته‌های موجود، میانگین سنی فارغ‌التحصیلان ۲۰/۳۶ سال است و بیش‌تر فارغ‌التحصیلان (۶۲/۵ درصد) در گروه سنی ۲۳-۲۲ سال قرار دارند.

۲- محل تولد: وضع فارغ‌التحصیلان از نظر محل تولد نشان می‌دهد که ۶۰/۴ درصد از فارغ‌التحصیلان متولد روستا و ۳۹/۶ درصد متولد شهر بوده‌اند.

۳- محل سکونت: بر اساس اطلاعات به دست آمده، بیش‌تر فارغ‌التحصیلان (۵۸/۷ درصد) ساکن مناطق روستایی و ۴۱/۳ درصد ساکن نقاط شهری بوده‌اند و ۲/۹ درصد در این مورد اظهار نظر نکرده‌اند.

۴- شغل پدر: بر اساس اطلاعات جمع‌آوری شده، شغل پدر ۵۰ درصد از فارغ‌التحصیلان، کشاورزی، دامپروری یا مرتبط با کار کشاورزی بوده است. ۴۱/۱ درصد، کارمند و ۸/۹ درصد آن‌ها بازنشسته و بیکار بوده‌اند.

۵- سواد پدر: ۲۴/۴ درصد از پدران فارغ‌التحصیلان بی‌سواد، ۴۱/۴ درصد دارای سواد تا پایان دوره ابتدایی، ۱۷/۸ درصد در سطح دوره راهنمایی، ۱۴ درصد دارای مدرک دیپلم و ۲/۵ درصد دارای مدارک تحصیلی فوق دیپلم و بالاتر بوده‌اند.

۶- سابقه کار در بخش کشاورزی: وضع سابقه کار فارغ‌التحصیلان آموزش متوسطه کشاورزی، قبل از ورود و آغاز به تحصیل در هنرستان یا مرکز آموزش متوسطه کشاورزی در جدول شماره ۱ ارائه شده است.

جدول شماره ۱- توزیع فراوانی سابقه کار فارغ‌التحصیلان در بخش کشاورزی قبل از ورود به هنرستان یا مرکز آموزش کشاورزی

درصد	فراوانی	میزان سابقه
۷/۶	۱۳	هیچ
۱۲/۷	۲۲	کم
۲۴/۲	۴۲	متوسط
۵۵	۹۵	زیاد
۱۰۰	۱۷۲	جمع

بر اساس اطلاعات جدول شماره ۱، ۵۵ درصد فارغ‌التحصیلان قبل از ورود به هنرستان یا مرکز آموزش کشاورزی از سابقه کار نسبتاً زیادی برخوردار بوده‌اند. حدود ۳۷ درصد در سطح کم تا متوسط و ۷/۶ درصد نیز هیچ سابقه کاری در بخش کشاورزی نداشته‌اند.

۷- میزان آشنایی با هنرستان یا مرکز آموزش کشاورزی: حدود ۶۵ درصد فارغ‌التحصیلان، میزان آشنایی خود با هنرستان یا مراکز آموزش کشاورزی قبل از ورود و آغاز به تحصیل در این مراکز را در سطح متوسط تا خیلی زیاد اعلام کرده‌اند. میزان آشنایی ۲۹/۱ درصد خیلی کم تا کم بوده است و ۴/۱ درصد نیز قبل از پذیرش در مراکز آموزش متوسطه کشاورزی، با این مراکز هیچ‌گونه آشنایی نداشته‌اند.

ب- ویژگی‌های تحصیلی فارغ‌التحصیلان

در این بخش، ویژگی‌هایی چون مدرک تحصیلی، شاخه‌ی تحصیلی، رشته‌ی تحصیلی، معدل دیپلم، سهمیه‌ی پذیرش، علت انتخاب رشته، محل و زمان کارآموزی یا کارورزی فارغ‌التحصیلان آموزش متوسطه‌ی کشاورزی مورد مطالعه قرار می‌گیرد.

۱- مدرک تحصیلی: براساس یافته‌های موجود که در جدول شماره‌ی ۲ درج گردیده است ۲۵/۶ درصد از فارغ‌التحصیلان دارای مدرک دیپلم، ۵۳ درصد فوق دیپلم و ۲۱/۳ درصد دارای مدرک تحصیلی بالاتر از فوق دیپلم بوده‌اند.

جدول شماره‌ی ۲- توزیع فراوانی فارغ‌التحصیلان آموزش متوسطه کشاورزی بر حسب

مدرک تحصیلی

مدرک تحصیلی	فراوانی	درصد	درصد تعدیل شده
دیپلم	۲۲	۲۴/۴	۲۵/۶
فوق دیپلم	۸۷	۵۰/۶	۵۳
لیسانس و بالاتر	۳۵	۲۰/۳	۲۱/۳
بدون مدرک	۸	۴/۷	—
جمع	۱۷۲	۱۰۰	۱۰۰

۲- شاخه‌ی تحصیلی: یافته‌های حاصل از این مطالعه نشان می‌دهد که ۵۲ نفر از فارغ‌التحصیلان (۳۰/۲ درصد)، در شاخه‌ی کاردانش و ۱۲۰ نفر (۶۹/۸ درصد)، در شاخه‌ی فنی و حرفه‌ای، فارغ‌التحصیل گردیده‌اند.

۳- رشته‌ی تحصیلی: از نظر رشته‌ی تحصیلی، بیش‌تر فارغ‌التحصیلان (۵۵/۴ درصد) در رشته‌ی امور زراعی و باغی، ۳۸/۶ درصد امور دام و گاوآورداری صنعتی، ۱۲/۱ درصد در رشته‌ی پرورش طیور و ۱/۹ درصد در رشته‌ی، ماشین‌آلات کشاورزی تحصیل کرده‌اند.

۴- معدل دیپلم: میانگین معدل دیپلم فارغ‌التحصیلان ۱۴/۸۱ است و پایین‌ترین معدل ۱۲ و بالاترین، ۱۸/۳۰ گزارش شده است.

۵- سهمیه‌ی پذیرش: ۵۴/۶ درصد از فارغ‌التحصیلان آموزش متوسطه کشاورزی با استفاده از سهمیه‌ی روستایی و ۴۳/۶ درصد با استفاده از سهمیه‌ی شهری، موفق به ورود به مراکز آموزش متوسطه کشاورزی شده‌اند.

۶- عوامل مؤثر در انتخاب رشته: براساس اطلاعات جدول شماره‌ی ۳ در مورد عوامل مؤثر در انتخاب رشته‌ی تحصیلی فارغ‌التحصیلان، ۷۷ درصد آنان علاقه‌ی شخصی را در انتخاب رشته‌ی تحصیلی کشاورزی مؤثر دانسته‌اند. ۵/۹ درصد توصیه‌ی پدر و مادر، ۵/۳ درصد نداشتن شرایط لازم برای ادامه‌ی تحصیل در سایر رشته‌ها، ۲/۳ درصد توصیه‌ی مشاور و بقیه سایر عوامل را ذکر کرده‌اند.

۷- محل انجام کارآموزی یا کارورزی: اطلاعات جمع‌آوری شده نشان می‌دهد که بیش‌تر فارغ‌التحصیلان (۶۸/۵ درصد) دوره‌ی کارآموزی یا کارورزی را در هنرستان یا مرکز آموزش کشاورزی گذرانده‌اند و تنها برای ۵/۵ درصد آن‌ها دوره‌ی کارآموزی یا کارورزی، در محیط کاری خارج از هنرستان یا مرکز آموزش متوسطه کشاورزی تدارک دیده شده است. بقیه‌ی افراد در

داخل و خارج از هنرستان یا مرکز آموزش کشاورزی، به انجام کارآموزی یا کارورزی پرداخته‌اند.

جدول شماره ۳- توزیع فراوانی نظریات فارغ‌التحصیلان آموزش متوسطی کشاورزی به

تفکیک عوامل مؤثر در انتخاب رشته تحصیلی

عوامل مؤثر در انتخاب رشته تحصیلی	فراوانی	درصد	درصد تعدیل شده
علاقه‌ی شخصی	۱۳۰	۷۵/۶	۷۷
توصیه‌ی پدر و مادر	۱۰	۵/۸	۵/۹
نداشتن شرایط برای ادامه‌ی تحصیل در سایر رشته‌ها	۹	۵/۲	۵/۳
توصیه‌ی مشاور	۴	۲/۳	۲/۳
سایر موارد	۱۶	۹/۳	۹/۵
بدون پاسخ	۳	۱/۸	—
جمع	۱۷۲	۱۰۰	۱۰۰

۸- زمان کارآموزی یا کارورزی: بر اساس اطلاعات موجود، ۳۴/۱

درصد از فارغ‌التحصیلان دوره‌ی کارآموزی یا کارورزی خود را در طول سال تحصیلی، ۳۵/۵ درصد در تعطیلات تابستان و ۸/۴ درصد در پایان تحصیلات گذرانده‌اند بقیه نیز در طیفی از موارد فوق، برنامه‌ی کارآموزی یا کارورزی خود را گذرانده‌اند.

ب- وضعیت اشتغال یا بیکاری فارغ‌التحصیلان: وضعیت فارغ‌التحصیلان

از نظر اشتغال و بیکاری و دیگر ویژگی‌ها مورد بررسی قرار گرفت که نتایج حاصل از آن در جدول شماره ۴ ارائه شده است.

بر اساس داده‌های جدول شماره ۵، بیش‌تر فارغ‌التحصیلان (۵۷/۳ درصد)

در زمان انجام مطالعه خدمت سربازی را به پایان برده و بیکار بوده‌اند. ۶/۴

درصد شاغل، ۲۳/۴ درصد مشغول انجام خدمت سربازی، ۸/۸ درصد مشغول

تحصیل و ۴/۱ درصد، وضعیت‌های دیگری داشته‌اند.

جدول شماره ۴- توزیع فراوانی فارغ‌التحصیلان آموزش متوسطه کشاورزی بر حسب وضعیت فعلی آن‌ها از نظر اشتغال، بیکاری و ...

وضعیت فعلی	فراوانی	درصد	درصد تعدیل شده
ادامه تحصیل	۱۵	۷/۸	۸/۸
انجام خدمت سربازی	۴۰	۲۳/۳	۲۳/۴
اشتغال به کار	۱۱	۶/۴	۶/۴
خدمت کرده‌ی بیکار	۹۸	۵۷	۵۷/۳
سایر موارد	۷	۴/۱	۴/۱
بدون پاسخ	۱	۰/۶	—
جمع	۱۷۲	۱۰۰	۱۰۰

ت- شغل مورد انتظار فارغ‌التحصیلان: در مورد شغل مورد انتظار فارغ‌التحصیلان، جمع‌بندی اطلاعات جمع‌آوری شده در جدول شماره ۵ ارائه گردیده است.

جدول شماره ۵- توزیع فراوانی نظریات فارغ‌التحصیلان آموزش متوسطه کشاورزی در مورد شغل مورد انتظار خود

شغل مورد انتظار	فراوانی	درصد	درصد تعدیل شده
هر نوع شغل اداری	۲۲	۱۲/۸	۱۶/۱
شغل اداری مرتبط با رشته‌ی تحصیلی	۸۸	۵۱/۲	۶۴/۲
شغل آزاد	۴	۲/۴	۲/۹
سایر موارد	۲۳	۱۳/۴	۱۶/۸
بدون پاسخ	۳۵	۲۰/۳	—
جمع	۱۷۲	۱۰۰	۱۰۰

نتایج حاصل از بررسی شغل مورد انتظار فارغ‌التحصیلان، نشان می‌دهد که بیش‌تر آنان (۶۴/۲ درصد) شغل مورد انتظار خود را شغل اداری مرتبط با رشته‌ی تحصیلی عنوان کرده‌اند. ۱۶/۱ درصد هر نوع شغل اداری، ۲/۹ درصد شغل آزاد و ۱۶/۸ درصد سایر موارد را ذکر کرده‌اند.

نظریات و دیدگاه‌های فارغ‌التحصیلان: در این بخش نظریات و دیدگاه‌های فارغ‌التحصیلان در مورد میزان علاقه به رشته‌ی تحصیلی، اشتغال به کار و ادامه‌ی تحصیل در رشته‌ی تحصیلی و نیز میزان توانایی عملی برای اشتغال به کار در رشته‌ی تحصیلی، مورد مطالعه قرار گرفت. نتایج حاصل از بررسی به شرح زیر ارائه می‌شود.

۱- علاقه به رشته‌ی تحصیلی: بیش‌تر فارغ‌التحصیلان (۸۸ درصد) میزان علاقه به رشته‌ی تحصیلی خود را زیاد، ۱۰ درصد متوسط و ۱/۲ درصد در سطح کم اعلام کرده‌اند.

۲- علاقه به کار در رشته‌ی تحصیلی: در مورد میزان علاقه به اشتغال در رشته‌ی تحصیلی نیز بیش‌تر فارغ‌التحصیلان (۹۲ درصد) میزان علاقه‌ی خود را خیلی زیاد و ۷/۶ درصد در سطح متوسط برآورد کرده‌اند.

۳- علاقه به ادامه‌ی تحصیل: میزان علاقه به ادامه‌ی تحصیل در رشته‌ی تحصیلی توسط ۷۹/۸ درصد فارغ‌التحصیلان زیاد، ۱۳/۶ درصد متوسط و ۶/۵ درصد کم گزارش شده است.

۴- توانایی عملی برای اجرای مشاغل کشاورزی: در مورد توانمندی و توانایی عملی برای اجرای مشاغل کشاورزی و مرتبط با رشته‌ی تحصیلی، ۸۳ درصد میزان توانمندی عملی خود را زیاد، ۱۳ درصد متوسط و ۳/۶ درصد کم عنوان کرده‌اند.

بحث و نتیجه‌گیری

الف- ویژگی‌های فردی:

۱- ویژگی‌های فردی فارغ‌التحصیلان از نظر محل سکونت، شغل پدر، میزان سابقه‌ی کار در بخش کشاورزی نشان می‌دهد که بخش عمده‌ی پذیرفته‌شدگان در مراکز آموزش متوسطه کشاورزی، در مناطق روستایی ساکن‌اند. به عبارت دیگر، داوطلبان بر مبنای ضوابط جذب و پذیرش مراکز یاد شده به این مراکز راه یافته و به ادامه‌ی تحصیل پرداخته‌اند؛ زیرا در ضوابط جذب و پذیرش هنرجو به هنرستان‌ها و مراکز آموزش کشاورزی حداقل ۶۰ درصد سهمیه‌ی پذیرش مربوط به داوطلبان ساکن در مناطق روستایی است و بقیه از بیسن داوطلبان مناطق شهری انتخاب می‌شوند. با توجه به این‌که حدود ۵۷ درصد فارغ‌التحصیلان با استفاده از سهمیه‌ی روستایی به مراکز آموزش متوسطه کشاورزی راه یافته‌اند، می‌توان چنین نتیجه گرفت که این پذیرش تا حدود زیادی با ضوابط حاکم بر جذب و پذیرش هنرجو به هنرستان‌ها و مراکز آموزش کشاورزی هماهنگی دارد؛ اگر چه سکونت بیش از ۴۰ درصد از فارغ‌التحصیلان آموزش متوسطه کشاورزی، در مناطق شهری سؤال برانگیز است. زیرا علاوه بر این‌که احتمال اشتغال مرتبط با رشته‌ی تحصیلی برای این فارغ‌التحصیلان کم‌تر است، بر شمار بیکاران و متقاضیان اشتغال در مناطق شهری نیز می‌افزایند.

ب- ویژگی‌های تحصیلی:

۱- نتایج به دست آمده در مورد وضعیت تحصیلی فارغ‌التحصیلان، نشان می‌دهد که حدود ۷۵ درصد از آنان پس از فراغت از تحصیل در هنرستان و مرکز آموزش کشاورزی به ادامه تحصیل پرداخته‌اند و در حال حاضر مدرک تحصیلی فوق‌دیپلم یا بالاتر دارند. این یافته با یافته‌ی مربوط به میزان علاقه‌ی فارغ‌التحصیلان به ادامه‌ی تحصیل که در آن حدود ۸۰ درصد از آنان علاقه به

ادامه‌ی تحصیل را زیاد تا خیلی زیاد عنوان کرده‌اند، هماهنگی دارد. هم‌چنین با یافته‌های پژوهشی (کیامنش و همکاران ۱۳۷۶) مبنی بر این که نظام جدید آموزش متوسطه‌ی کشاورزی، دانش‌آموزان را تا حدّ زیاد و خیلی زیاد برای ادامه‌ی تحصیل آماده می‌کند، هم‌خوانی دارد، اما تمایل بیش‌تر فارغ‌التحصیلان به ادامه‌ی تحصیل در سطوح بالاتر، هشداردهنده و بیانگر این واقعیت است که اهداف پیش‌بینی شده در برنامه‌ی جدید آموزش متوسطه‌ی کشاورزی، در اجرا و عمل محقق نمی‌شود. هم‌چنین، بین تمایلات و گرایش‌های فارغ‌التحصیلان از تحصیل در این زمینه و اهداف در نظر گرفته شده در برنامه، هماهنگی لازم و ارتباط منطقی برقرار نشده است و کماکان تقاضا برای ادامه‌ی تحصیل در بین فارغ‌التحصیلان آموزش متوسطه‌ی کشاورزی نیز استمرار دارد و نظام جدید هم در تعدیل یا کاهش این تقاضاها توفیق قابل توجهی به دست نیاورده است!

۲- در مورد عوامل مؤثر در انتخاب رشته‌ی کشاورزی، بیش‌تر فارغ‌التحصیلان (۷۷ درصد) بر علاقه‌ی شخصی خود تأکید کرده‌اند. این یافته با نتایج نظرخواهی از فارغ‌التحصیلان در مورد میزان علاقه به رشته تحصیلی خود که در آن حدود ۸۰ درصد میزان علاقه‌ی خود را زیاد و خیلی زیاد عنوان کرده‌اند، هم‌خوانی دارد، اما نتیجه‌ی دیگری که از یافته‌های مربوط به عوامل مؤثر در انتخاب رشته‌ی تحصیلی فارغ‌التحصیلان به دست آمده است حکایت از آن دارد که فقط ۲/۳ درصد از فارغ‌التحصیلان، در انتخاب رشته به نظر مشاور عمل کرده‌اند. این یافته نشان می‌دهد که سهم مشاوران در هدایت تحصیلی و انتخاب رشته‌ی فارغ‌التحصیلان آموزش متوسطه‌ی کشاورزی بسیار ناچیز است. این نتیجه‌گیری مشابه نتایج پژوهش‌هایی است که توسط کیامنش ۱۳۷۶، افشاری ۱۳۷۵ و نویدی ۱۳۷۸ صورت گرفته است؛ زیرا آنان نیز به این نتیجه دست یافته‌اند که نقش مشاور در هدایت تحصیلی دانش‌آموزان، در نظام جدید آموزش متوسطه بسیار ناچیز و کم‌اهمیت است. این عملکرد ضعیف از

برنامه‌ی مشاوره و هدایت تحصیلی در نظام جدید آموزش متوسطه، ضرورت تجدیدنظر در آن را اجتناب‌ناپذیر می‌سازد.

۳- نتایج حاصل از مطالعه در مورد محل انجام کارآموزی یا کارورزی فارغ‌التحصیلان نشان می‌دهد که بیش‌تر آنان (۶۸/۵ درصد) برنامه‌ی کارآموزی یا کارورزی خود را در محل هنرستان انجام داده‌اند. با توجه به این‌که هدف اصلی از طراحی و اجرای برنامه کارآموزی یا کارورزی، آشنایی هنرجویان با محیط واقعی کار و تجربه آن از نزدیک است و از طرفی در مراکز آموزش متوسطه شرایط و امکانات لازم برای اجرای برنامه‌ی کارآموزی یا کارورزی متناسب با اهداف پیش‌بینی نشده در برنامه فراهم نیست، بنابراین اجرای برنامه‌ی یاد شده با این شرایط، بر کمیت و کیفیت مهارت‌آموزی‌ها به طور جدی تأثیر منفی می‌گذارد.

بوچر^۴ (۱۹۸۳)، لوگلو^۵ (۱۹۹۴)، ژان توما^۶ (۱۹۷۳)، فانو^۷ (۱۹۹۷) و نیز جلالی‌پور (۱۳۸۰)، ایمن (۱۳۷۲) و سلامتی (۱۳۷۶) در مطالعات خود، ارتقای سطح مهارتی کارآموزان را در گرو انجام مهارت‌آموزی در محیط واقعی کار و در خارج از محیط آموزشی که آموزش‌های نظری در آن به اجرا در می‌آید، می‌دانند و بر آن تأکید دارند. تحلیل دیگری که بر این یافته می‌توان ارائه کرد، این است که برخلاف پیش‌بینی به عمل آمده، در نظام جدید آموزش متوسطه، مبنی بر استفاده مطلوب از امکانات و ظرفیت‌های خارج از آموزش و پرورش، در اجرای مهارت‌آموزی‌ها این پیش‌بینی در مورد برنامه‌ی آموزش متوسطه‌ی کشاورزی به درستی تحقق نیافته است و به نظر می‌رسد که در مورد سایر آموزش‌ها نیز چنین باشد. نتیجه‌ی یک مطالعه نشان می‌دهد که یکی از مشکلات اساسی دانش‌آموزان شاغل به تحصیل در شاخه‌ی فنی و حرفه‌ای و کاردانش، پیدا کردن مکان برای انجام کارآموزی یا کارورزی است (اکرام‌نیا، ۱۳۸۱).

از نظر زمان انجام کارآموزی یا کارورزی نیز یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که بیش‌تر فارغ‌التحصیلان (۳۴/۱ درصد) برنامه‌ی کارآموزی یسا کارورزی خود را در طول سال تحصیلی انجام داده‌اند. با توجه به این‌که در برنامه‌ی مصوب کارآموزی یا کارورزی، زمان مناسب برای اجرای آن، پس از اتمام واحدهای درسی و ترجیحاً در ایام تابستان پیش‌بینی شده است، اجرای این برنامه در طول سال تحصیلی با زمان پیش‌بینی شده در برنامه، هماهنگی ندارد و از این جهت نیز کیفیت مهارت‌آموزی در مراکز آموزش متوسطه‌ی کشاورزی و تأثیر آن‌ها در ایجاد آمادگی عملی و مهارتی لازم برای فارغ‌التحصیلان در ابهام قرار می‌گیرد. به هر حال، چون برنامه‌ی کارآموزی و کارورزی هنرجویان در هنرستان‌ها در مراکز آموزش متوسطه‌ی کشاورزی از نظر مکان و زمان انجام آن، متناسب با اهداف برنامه صورت نمی‌پذیرد، پیامدهای منفی این وضع اجتناب‌ناپذیر به نظر می‌رسد.

۴- وضعیت اشتغال فارغ‌التحصیلان:

نتایج به دست آمده از این مطالعه نشان می‌دهد که در مجموع حدود ۶/۵ درصد از فارغ‌التحصیلان مورد مطالعه مشغول کارند و ۵۷ درصد از آنان پس از پایان خدمت سربازی، بیکار می‌باشند. نسبت اشتغال و بیکاری فارغ‌التحصیلان در مقایسه با هم‌تایان آنان (دارندگان مدرک تحصیلی دیپلم و پیش‌دانشگاهی که در گروه سنی ۲۰-۲۴ ساله قرار دارند)، وضعیت مطلوبی ندارد، براساس نتایج آمارگیری نمونه‌ای بهمن‌ماه سال ۱۳۸۱، نسبت اشتغال دارندگان مدرک دیپلم و پیش‌دانشگاهی که در گروه سنی ۲۰-۲۴ ساله قرار دارند، برای مردان و زنان به ترتیب برابر با ۲۸/۲ و ۴۲/۹ درصد و نسبت بیکاری هم برای مردان ۲۹/۱ درصد و برای زنان ۳۷/۷ درصد است. گزارش مرکز آمار ایران، هم‌چنین نشان می‌دهد که نسبت اشتغال و بیکاری دارندگان مدرک تحصیلی دیپلم و پیش‌دانشگاهی در گروه سنی ۲۰-۲۴ ساله برای مردان جامعه به ترتیب برابر با

۲۲/۷ و ۱۹/۳ درصد است که با وضعیت اشتغال فارغ‌التحصیلان آموزش متوسطه‌ی کشاورزی اختلاف دارد و میزان بیکاری در میان فارغ‌التحصیلان آموزش متوسطه‌ی کشاورزی، بسیار بالاتر از این نسبت است. حتی مقایسه‌ی نسبت‌های اشتغال و بیکاری فارغ‌التحصیلان آموزش متوسطه‌ی کشاورزی با گروه‌های همنا از نظر سنّی و لسی با مدرک تحصیلی ابتدایی، راهنمایی و متوسطه نیز نشان‌دهنده‌ی نامطلوب بودن وضعیت اشتغال فارغ‌التحصیلان مورد مطالعه است. گزارش مرکز آمار ایران نسبت‌های اشتغال، برای گروه‌های دارنده‌ی مدرک تحصیلی ابتدایی، راهنمایی و متوسطه را به ترتیب برابر با ۱۸/۵ درصد، ۲۹/۷ درصد و ۱۳/۹ نشان می‌دهد و نسبت بیکاری آنان نیز به ترتیب برابر با ۱۱/۲ درصد، ۲۳/۲ درصد و ۱۵/۷ درصد، گزارش شده است. براساس این شواهد و اطلاعات، وضعیت اشتغال فارغ‌التحصیلان آموزش متوسطه کشاورزی، چندان امیدوارکننده نیست و به نظر می‌رسد به رغم این‌که جهت‌گیری اصلی نظام جدید آموزش متوسطه و از جمله آموزش متوسطه‌ی کشاورزی و اهتمام مجریان این آموزش‌ها، آن است که فارغ‌التحصیلان این رشته در مقایسه با گروه‌های همتای خود از امکان و شانس اشتغال بیش‌تری در بازار کار برخوردار شوند، این جهت‌گیری در عمل نه تنها شانس اشتغال فارغ‌التحصیلان آموزش متوسطه‌ی کشاورزی را افزایش نداده است بلکه وضع آنها در این زمینه از گروه‌های مشابه بسیار پایین‌تر است و نسبت بیکاری آنان از گروه‌های یاد شده نیز بالاتر است. بنابراین، حتی اگر پذیرفته شود که نظام آموزشی از جمله نظام آموزش متوسطه‌ی کشاورزی مسؤول اشتغال یا عدم اشتغال فارغ‌التحصیلان نیست و شرایط اقتصادی، اجتماعی حاکم بر بازار کار کشور و به ویژه محدودیت‌های شدید تقاضای نیروی انسانی در بخش کشاورزی در اشتغال یا بیکاری فارغ‌التحصیلان مورد مطالعه، نقش اصلی را بر عهده دارد، باز هم تردید جدی در مورد مطلوبیت و روایی و کارایی

آموزش‌های کشاورزی دوره‌ی متوسطه برطرف نخواهد شد و این امر کماکان، نشان از آن دارد که بین نظام آموزش متوسطه‌ی کشاورزی و اقتضانات، نیازها و توقعات بازار کار، ارتباط منطقی و هدف‌دار برقرار نشده است.

ت- شغل مورد انتظار فارغ‌التحصیلان:

یافته‌های مربوط به متغیر شغل مورد انتظار فارغ‌التحصیلان نشان می‌دهد که ۵۱/۲ درصد از فارغ‌التحصیلان آموزش متوسطه‌ی کشاورزی، شغل دولتی و اداری مرتبط با رشته‌ی تحصیلی و حدود ۱۳ درصد هر نوع شغل اداری را به عنوان شغل مورد انتظار خود مطرح کرده‌اند و در مجموع، بیش‌تر آنان (۶۴ درصد) انتظار دارند که در مشاغل اداری اشتغال یابند. این یافته‌ها نشان می‌دهند که برنامه‌ی آموزش متوسطه‌ی کشاورزی در ایجاد و پرورش روحیه‌ی مناسب، به ویژه نگرش کارآفرینی و خوداشتغالی که لازمه‌ی اشتغال در بخش کشاورزی است، موفق نبوده است. در حالی که به عقیده‌ی بعضی صاحب‌نظران، چون آموزش‌های فنی و حرفه‌ای نوعی آموزش نهایی محسوب می‌شوند، ضرورت دارد مردم، خصوصاً جوانان، برای اشتغال سودمند - یعنی مشاغل خودگردان^۸ و یا کارآفرین - پرورش داده شوند (هولنشید ۱۳۷۴) و سازمان جهانی کار (۱۹۹۹)، مهارت‌های کارآفرینانه و تجاری را یکی از الزامات و اجزای اصلی اشتغال‌پذیری^۹ در قرن بیست و یکم معرفی می‌کند. شکل‌گیری و تقویت این نگرش در فارغ‌التحصیلان آموزش متوسطه‌ی کشاورزی که انتظار دارند در مشاغل اداری و دولتی اشتغال یابند، واقعیتی است که نمی‌توان آن را انکار کرد اما با توجه به ویژگی‌های اقتصادی، اجتماعی حاکم بر بازار کار بخش کشاورزی و محدودیت شدید تقاضا برای نیروی انسانی، در بخش عمومی آن انتظارات شغلی فارغ‌التحصیلان واقع‌بینانه به نظر نمی‌رسد. در صورتی که سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان و مجریان آموزش متوسطه‌ی کشاورزی، برای اصلاح این نگرش و ذهنیت

فارغ‌التحصیلان چهاره‌ای نیندیشند، استمرار وضعیت فعلی از امکان و شانس اشتغال فارغ‌التحصیلان، در مشاغل مرتبط با رشته‌ی تحصیلی‌شان خواهد کاست و به بیکاری بیشتر آنان دامن خواهد زد؛ لذا علاوه بر آثار مخرب روانی و اجتماعی این پدیده، سالیانه در اثر ناکارآمدی اجرای این آموزش‌ها خسارت هنگفتی، بر نظام اقتصادی کشور تحمیل می‌شود نتایج یک مطالعه نشان می‌دهد که سالیانه به ازای یک درصد نیروی انسانی که بیکار می‌شود یا بیکار می‌ماند، کشور از چندین میلیارد تومان تولید خالص داخلی بالقوه محروم می‌گردد (خضری ۱۳۸۲).

پیشنهادها

۱- نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که به رغم نقش بسیار مهم اجرای صحیح برنامه‌ی کارآموزی یا کارورزی در ارتقای میزان و سطح مسهات آموزشی فارغ‌التحصیلان آموزش متوسطه کشاورزی، اجرای این برنامه‌ی آموزشی از نظر زمان اجرا و مکان مهارت‌آموزی، مشکلات و نارسایی‌های جدی دارد. لذا پیشنهاد می‌شود برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران آموزش کشاورزی در دوره‌ی متوسطه، در مورد علل عدم اجرای مناسب برنامه‌ی کارآموزی یا کارورزی، بررسی لازم را به عمل آورده و تمهیدات لازم را برای رفع یا کاهش این نارسایی فراهم آورند.

۲- از دیگر نتایج این مطالعه آن است که بیشتر فارغ‌التحصیلان مورد مطالعه، پس از فراغت از تحصیل و انجام دادن خدمت سربازی بیکار مانده‌اند. این وضعیت، در مورد کارایی بیرونی آموزش‌های متوسطه کشاورزی تردیدهای جدی به وجود می‌آورد؛ بنابراین، پیشنهاد می‌شود که برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران آموزش کشاورزی در دوره‌ی متوسطه، برنامه‌ی آموزشی در حال اجرا را از جنبه‌های مختلف و به ویژه از نظر اهداف و سیاست‌ها، مورد بازنگری و تجدیدنظر قرار دهند، موانع موجود در برقراری ارتباط و سازگاری

این آموزش‌ها با نیازهای بازار کار را شناسایی کنند و برای رفع آن‌ها چاره‌ای بیندیشند.

۳- هم‌زمان بسا ارزیابی و بازننگری در برنامه‌های آموزش متوسطه‌ی کشاورزی، یکی از اقداماتی که انجام دادن آن در کوتاه مدت ضروری به نظر می‌رسد، این است که سیاست‌گذاران و مجریان ذی‌ربط، از توسعه‌ی کمی این آموزش‌ها به طور جدی جلوگیری کنند. انجام دادن این کار، حداقل، خسارت‌های وارده را کاهش می‌دهد.

۴- از جمله راه‌های زمینه‌سازی برای جذب و اشتغال بیش‌تر فارغ‌التحصیلان در بازار کار کشاورزی، تقویت روحیه‌ی کارآفرینی و خوداشتغالی در وجود هنرجویان و فارغ‌التحصیلان این آموزش‌هاست، یکی از اقداماتی که در این رابطه مؤثر واقع می‌شود، این است که سیاست‌گذاران جذب و پذیرش هنرجو در مراکز آموزش متوسطه‌ی کشاورزی، تا حد امکان بر پذیرش داوطلبان علاقه‌مند و دارای سابقه‌ی کار در بخش کشاورزی، متمرکز شود.

۵- انجام دادن یک پژوهش جدید با نمونه‌ی آماری بزرگ‌تر و متنوع‌تر در ارتباط با موضوع این پژوهش، مفید به نظر می‌رسد. در این صورت، برنامه‌ریزان و متولیان آموزش‌های متوسطه‌ی کشاورزی در کشور، می‌توانند با دریافت بازخورد روزآمدتر از کارایی درونی و بیرونی این آموزش‌ها در مورد برنامه‌ریزی‌های آینده در این حوزه به شکلی معقول‌تر، سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری کنند.

- 1- Wilson
- 2- Drey Fus
- 3- Fao
- 4- Boucher
- 5- Louglo
- 6- Jean Toma
- 7- FAO
- 8- Self Employment
- 9- Employability

منابع و مأخذ

- اکرام‌نیا، غلامرضا. (۱۳۸۱). بررسی مشکلات کارورزی و کارآموزی دانش‌آموختگان شاخه‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش، از دیدگاه مربیان، مدیران و دانش‌آموزان و دیگر دستگاه‌های ذی‌ربط استان اصفهان، طرح پژوهشی، شورای تحقیقات سازمان آموزش و پرورش استان اصفهان.
- افشاری، غلامحسین. (۱۳۷۵). نظرات دبیران مشاور و دانش‌آموزان در رابطه با برخی از عوامل گرایش به شاخه‌ی کاردانش نظام جدید متوسطه در شهرستان دزفول، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، دانشکده‌ی علوم تربیتی، دانشگاه تهران.

- ایمن، حسن. (۱۳۷۲). بررسی قابلیت‌ها و توانایی‌های حرفه‌ای فارغ‌التحصیلان شاغل هنرستان کشاورزی از دیدگاه کارفرمایان آن‌ها، طرح پژوهشی.
- برزگر محمود و نویدی احد. (۱۳۸۲). مطالعه‌ی وضعیت اشتغال فارغ‌التحصیلان رشته‌های نقشه‌کشی ساختمان و حسابداری شاخه‌ی کاردانش، در شهرستان‌های استان تهران، طرح پژوهشی، سازمان آموزش و پرورش شهرستان‌های استان تهران.
- جلالی‌پور، یاور. (۱۳۷۹). بررسی نقاط قوت و ضعف آموزش‌های مهارتی دانش‌آموزان شاخه‌ی تحصیلی کاردانش در شهرستان‌های استان تهران، طرح پژوهشی، شورای تحقیقات اداره‌ی کل آموزش و پرورش شهرستان‌های استان تهران.
- حق‌پرست، نبی‌الله. (۱۳۷۷). بررسی شغلی و کارایی فارغ‌التحصیلان شاخه‌ی کاردانش و عوامل مؤثر بر آن در استان مازندران، طرح پژوهشی، اداره‌ی کل آموزش و پرورش استان مازندران.
- خضری، محمد؛ درآمدی بر طرح ضربتی اشتغال، اطلاعات سیاسی، اقتصادی شماره ۱۸۸-۱۸۷، سال ۱۳۸۲.
- ژان، توما. (۱۳۶۳). مسائل جهانی آموزش و پرورش، آموزش متوسطه، کارآموزی و اشتغال، ترجمه احمد آقازاده، مرکز نشر دانشگاهی، تهران.
- سازمان جهانی کار، تغییر نقش دولت و سایر دست‌اندرکاران آموزش و تربیت حرفه‌ای، ترجمه‌ی عبدالحسین نفیسی، کتاب در دست انتشار پژوهشکده‌ی تعلیم و تربیت، ۱۳۸۲.
- سلامتی، محمد. (۱۳۷۶). وضعیت و ترکیب نیروی انسانی در صنعت و نیازهای آموزشی، فصلنامه‌ی هماهنگ، شماره‌ی ۴۱.

- صالحی، حبیب. (۱۳۶۶). بررسی وضعیت اشتغال فارغ‌التحصیلان هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای و کشاورزی استان سمنان، طرح پژوهشی، شورای تحقیقات اداره‌ی کل آموزش و پرورش استان سمنان.
- طالبان، حسن. (۱۳۵۳). گزارشی پیرامون آموزش کشاورزی در مراکز وابسته به وزارت کشاورزی و منابع طبیعی، مؤسسه‌ی تحقیقات و برنامه‌ریزی علمی آموزشی مراکز آموزش عالی، تهران.
- عبدالملکیان، محمدرضا. (۱۳۷۲). بررسی وضعیت اشتغال و ادامه‌ی تحصیل فارغ‌التحصیلان مراکز آموزش کشاورزی، دفتر هماهنگی امور آموزشی مراکز آموزش کشاورزی وزارت کشاورزی.
- فتح‌آبادی، غلامرضا. (۱۳۸۰). بررسی وضعیت اشتغال دانش‌آموختگان شاخه‌ی کاردانش سال‌های ۷۶-۱۳۷۴ در استان مرکزی، طرح پژوهشی، شورای تحقیقات اداره‌ی کل آموزش و پرورش استان مرکزی.
- کیامنش، علیرضا و همکاران. (۱۳۷۶). ارزش‌یابی از نظام جدید آموزش متوسطه، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی درسی وزارت آموزش و پرورش.
- مخصوصی، سیروس. (۱۳۷۸). نقدی بر نظام آموزش فنی و حرفه‌ای در برنامه‌ی سوم توسعه‌ی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور، فصلنامه‌ی هماهنگ، شماره‌ی ۵۰.
- مرکز آمار ایران. (۱۳۸۱). آمارگیری از ویژگی‌های اشتغال و بیکاری خانوار، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور.
- منفرد، نوذر. (۱۳۷۹). بررسی رابطه‌ی آموزش‌های هنرستان‌های کشاورزی شهید باهنر بوشهر، با اشتغال فارغ‌التحصیلان آن در سال‌های ۷۹-۱۳۶۶، طرح پژوهشی، شورای تحقیقات اداره‌ی کل آموزش و پرورش استان بوشهر.

- میرهادی، سیدمهدی. (۱۳۸۰). بررسی میزان اشتغال فارغ‌التحصیلان رشته‌های کاردانش در مشاغل مرتبط، در استان اصفهان در سال ۱۳۷۹، گزارش تحقیق، شورای تحقیقات اداره کل آموزش و پرورش استان اصفهان.
- نظری، هادی. (۱۳۷۲). رابطه‌ی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای با اشتغال فارغ‌التحصیلان در استان زنجان، طرح پژوهشی، شورای تحقیقات اداره‌ی کل آموزش و پرورش استان زنجان.
- نویدی، احد. (۱۳۷۶). بررسی سهم هر یک از ملاک‌های هدایت تحصیلی در پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان نظام جدید آموزش متوسطه، طرح پژوهشی، پژوهشکده‌ی تعلیم و تربیت.
- هولنشید، بتی. (۱۳۷۴). روندها و توسعه‌ی آموزش فنی و حرفه‌ای، ترجمه‌ی ابوالقاسم ملکی شمس‌آبادی، انتشارات یونسکو در ایران، دفتر مراکز آموزش عالی وزارت جهاد سازندگی.
- A.Dreyfus.(1991). Agricultural and rural Education, The International Encyclopedia of Education, second edition, 1994.
- Boucher. L. (1983) Reform of the Swedish post compulsory schools 1960-83 at. The Encyclopedia of Education, second edition 1994.
- FAO. Research. (1997). Agricultural Education and Training; Issues & Opportunities; [online] available <http://www.Fao.Org/waicent/faoinfo/sustdeve/Exdirect/Exre0008.htm>.
- FAO. Research. (1999). Agricultural Education For Sustainable Rural Development. Challenges For Developing Countries in the 12 St century.
- Luglo. J. (1992) Vocational training & the Banker's Faith in the private sector. Comparative Educational Review, NO. 36.
- Wilson, (1994). **Technician Training** at.The International Encyclopedia of education, Second edition.